

VI

Як минуло літо, отаман почав ділитись заробітком: взяв собі половину, а другу оддав грішми забродчикам. Влов був дуже добрий. Рибалки заробили чимало грошей і задумали погулять. Вони всею ватагою пішли в Акерман, посправляли собі нові свитки, а декотрі пошили сині суконні жупани, купили ясні червоні одеські пояси, нові смушеві шапки; потім найняли музики і з музиками, з церемонією перейшли город і пристали коло одного шинку. Повбирані в нову одежу, попідперезувані червоними поясами, вони гордо й пишно йшли по вулиці на гарячому сонці, понадівавши шапки набакир, їх червоні широкі пояси червоніли на сонці, як жар, а довгі кінці поясів з торочками теліпались аж нижче од колін.

Рибалки посідали цілою ватагою на лавках коло столів і почали частувать один одного горілкою. Музики грали. Рибалки весело гомоніли. Після закуски вони почали кружлять пиво. Забродчики з близьких сіл пили менше, але бурлаки й прибуду та усякі пройдисвіти не вважали ні на що й розсипали гроші, як полову. Декотрі почали танцювати. Микола сидів мовчки та тяг з пляшки пиво.

— Гей, Смутку! годі тобі смуткувать; йди лишень танцювати! — гукнув Задерихвіст і поцуприкував Миколу за рукав свити з усієї сили.

— Ти думаєш, що я не вмю гулять! — сумно обізвався Микола. — Брешеш, вражий сину! Ще й тебе навчу цього дива.

— Ба, брешеш, не навчиш! Щоб Задерихвоста хтось вчив пити й гулять! О, брешеш, сучий сину, не докажеш! — промовив Задерихвіст, вже трохи п'яний.

— А як докажу, що буде? — промовив Микола.

— Куплю пляшку дорогого вина. Ти думаєш, мені шкода грошей? Пху! от що мені гроші! Мені гроші — полова! — кричав палкий бурлака.

— Ану, задирай лиш хвоста вгору! — крикнув уже зовсім п'яний Цибуля. — Побачим, чи вмієш гедзкатся.

Задерихвіст почав і справді гедзкатся: пішов такого тропака, наче й справді його гедзі кусали і в спину, і в п'яти, і в підшви. Він кидав ногами, викручував п'ятами, аж земля летіла музикам у вічі; згодом зачепив чоботом стола, і пляшки посипались додолу. Поли синього короткого жупана метлялись та крутились, ніби крила вітряка, а червоний пояс миготів на сонці, неначе зайнявся й палав.

Микола не втерпів і почав проти Задерихвоста садить гопака; за Миколою пішов у танець Цибуля, за Цибулею Перепелиця, за Перепелицею Макогін, а далі вискочив з-за стола Свербигуз. Половина ватаги пішла у танець, і, здавалось, ніби ватага вітряків схопилась з місця й затанцювала й замахала крилами. Махали руки, дригали ноги, метлялись поли синіх жупанів, чорних свиток; між тим усім блискали довгі кінці червоних поясів. Задерихвіст перев'язав чорну шапку червоним поясом, Цибуля причепив до пояса велику шовкову хустку, Микола зняв шапку й вихав нею над головою.

— Шинкарю! давай лишень сюди дорогого вина! — крикнув Задерихвіст, сідаючи на лаву. — Нема більше моці; Микола виграв!

Жид виніс пляшку дорогого вина. Бурлака витяг з гамана гроші і шпурнув жидові на стіл.

— Наливай! Задерихвіст гуляє! Бурлака п'є, бо гроші є! Пий, гуляй, не жалуй грошей.

Жид не сердився й наливав вино в чарки, сховавши в кишеню гроші.

— Ти думаєш, що й ми не куштували ніколи дорогого вина! — гукнув Корчака. — Давай ще дорожчого, того, що п'ють найбільші пани.

Жид виніс поганшого вина й здер більші гроші з бурлака.

Настав вечір, і п'яні рибалки ще довго танцювали, співали та пили. Декотрі позвальновались і

лежали коло шинку в просі. Корчака розсипав усі гроші й почав пити набор; за ним почали пити набор і другі бурлаки. Опівночі все затихло і вгамувалось. Ватага лежала покотом на землі й хропла на весь майдан; тільки два забродчики, побравшись попід руки, довго швендяли по майдані та все приказували: «І цур йому, пек йому! Ходім, бра, в солому. Держи цабе, то якраз потрапимо в ворота до клуні. Бери цабе! та не пхайся-бо. Он! ондечки стоїть ожеред соломи!» І вони, замість соломи, звалились у бур'ян, попадали лицем в кропиву й поснули як вбиті серед майдану.

Другого дня забродчики почали похмеляться. Декотрі хазяїни розійшлись додому, але бурлаки ще довго гуляли й тільки на третій день вернулись на роботу, покинувши багато грошей у шинкаря.

Тим часом Корчака з двома вербівськими бурлаками зостався в городі, зовсім розпивсь, розледаців і мусив заставити в жида новий жупан і нові чоботи. Він зострівся з давніми товаришами-бродягами і обікрав з ними одну жидівку: забрав з скрині срібні ложки, котрі лежали в неї в заставі, забрав шабаскові ліхтарі, ще й украв з десяток карбованців. Злодії перепродували ложки й ліхтарі одному жидові, а тим часом набігла поліція й половила їх з ложками й з ліхтарями, їх повели в поліцію. Саме в той час Мокрина з матір'ю продавала на базарі рибу, бачила всю ту комедію й прочула, що становий готується тієї ночі набігти з десятичкими на батькову ватагу й половить усіх бурлак. Вона покинула матір на базарі, пішки майнула до рибальських куренів і розказала про все батькові й Миколі.

— Ховайтесь, де хто знає! — промовив отаман. — Про мене — в степи, про мене — в комиші, про мене — на море, бо буде біда. Пересидьте якийсь час та й знов вертайтесь на роботу, як минеться оце лихо.

Бурлаки розбіглись в очерети, як курчата в бур'ян од шуліки.

— Сідай, Миколо, в човен та тікай на море; закинь там кішку та й стій, доки я дам тобі знати з берега, бо в очеретах небезпечно ховаться, — пошепки сказала Мокрина Миколі. — Я запалю вночі на березі багаття і, як буду підкидати вгору головешки, тоді вертайся.

Микола кинувся до малого човна й став човном на морі за кілька верстов од берега. Він бачив звідтіль, що люди на березі заворушились, мов комашня, і припав ниць на дно човна: то набігла на курінь поліція.

День був гарячий. Сонце сипало полум'ям з високого неба. Микола зоглядівся, що в його не було ні шматка хліба, ні краплі води. Йому схотілось їсти, а потім пити: в його посохло в горлі, в роті. Вода кругом човна ще більше дражнила його; печія й смага ще гірше пекла його в грудях, у горлі. Він ждав вечора, як свого щастя, поглядав на сонце, а сонце ніби стояло на одному місці й не ворушилось. Перед ним стояв дужкою рівний берег, а за ним на синьому морі плив здоровий корабель, розпустивши всі свої білі вітрила. Гордо й пишно, як білий лебідь, ледве сунувся корабель по воді. Пишні вітрила понадимались і біліли проти сонця, ніби виткані з дорогого лебединого пуху, перемішаного з сріблом.

В одному місці, де небо сходилось з морем, де білів легенький туман, з'явилась чорна пляма. Та пляма все більшала швидко і все наближалась, неначе сунулась морем якась темна копиця, котра ніби росла й ширшала. Микола почув, що тихе море задвигтіло під човном, неначе хтось торкнув море з дна. Темна копиця стала ніби здоровою скиртою, та все сунулась до берега. Тоненький край її заблищав проти сонця, неначе срібна каблучка. Білі вітрила на кораблі стали проти неї ще біліші й блищали, неначе проти чорного поораного поля. На небі раптом зашуміло й загуло, неначе сосновий ліс на вітрі, а чорна хмара так швидко росла й бігла, що можна було слідкувати за нею очима. Море почорніло під нею, і вона в одну мить неначе поглинула корабля. З моря набігла хвиля з білими густими гребенями і почала ніби танцювати кругом човна.

Микола був вперше на морі. Його тверда душа трохи сполохалась, але його горе було важче

од тієї хвили. Він сидів на човні й сумно дивився на того звіра, що набігав на його.

В море впало кілька здорових важких крапель дощу, а за ними разом несподівано загув страшний вітер, кинув човен вгору, як трісочку. Посипався, як з решета, наглий краплистий дощ, а далі полив як із відра. Море застогнало й загуло, як сосновий бір в час бурі. Берег закутався в туман та в дощ. Сонце зайшло за хмари. Все змішалось в одну мить і злилось до купи: і земля, й море. На морі стало поночі, і тільки вітер свистів, шипів та ревів, як звір.

Вода почала заливати човен. Високі білі гребені бились об дошки, підскакували вгору, перелітали через човен. Микола почав виливати воду з човна пригорщами.

А в той час на березі в курені сиділа Мокрина і дивилась на страшне море. У неї на душі похолело. Вона плакала, як мала дитина, і не зводила очей з того місця, де стояв на морі човен, доки небо одразу вияснилось, доки перестав вітер в одну мить, неначе втік з моря на степи, щоб нагулятися ще на степах досхочу на роздоллі.

Надворі разом стихло. Швидко море з берега заблищало, все вкрите білими гребенями по зеленій воді, як буває сінокіс вкритий довгими покосами. Сонце ясно блищало з-за хмари; небо над морем стало сизе, і на тому сизому небі заблищала пишна веселка. Вона обперлася одним дуже широким кінцем об море, а другим потяглася далеко за озеро, за плавні в рівний широкий степ. Червоні, жовтогарячі й жовті веселчані смуги були такі ярі, неначе горіли тихим полум'ям, а через широкий край веселки, розстелений, як павичевий хвіст, по морі, було ясно видко зелене море, білі гребені на хвилях, пофарбовані то червоним, то жовтим, то синім кольором веселки. Веселка захопила й корабель з його мокрими вітрилами і неначе вкрила його якоюсь пишною дорогою тканкою.

Мокрина нагледіла чорну цятку між білими хвилями і зраділа, як мала дитина. Вона ждала вечора і задумала, потаєнці од батька, одвезти Миколі хліба й води.

Тим часом до куреня вернувся становий з десяцькими. Вони дурнісінько блукали в очеретах та в оситнях, не знайшли бурлак і тільки змокли до самих сорочок. Становий поїхав в місто й поставив на варті десяцьких на всю ніч, обіцяючи навідатись з міста другого дня.

Надворі почало смеркати. Мокрина взяла тикву з водою, хліб і вареної риби і пішла буцімто додому, а тим часом вона зайшла далеко-далеко за крутий берег, знайшла легенький човник, сіла в його і почала ждати, поки зійде місяць. Вона боялась поминути в темряві Миколин човен і виплисти далеко в море.

Зійшов червоний місяць. Мокрина вхопила весло і полинула на море.

Микола ввесь мокрий сидів на човні, мов дерев'яний.

Він несподівано угледів, що до його наближається човник. Йому здалося, що то за ним гониться десяцький, і він підняв уже важке весло, щоб телепнуть його по голові, як трапиться між ними спотичка на воді, але запримітив, що в човні сидить дівчина. Червонуватий світ заблищав на її виду, на синьому керсеті, на білих рукавах.

— Це я! — тихо промовила Мокрина, і її легенький човник стикнувся з Миколиним човном і стукнув, ударившись об Миколин човен.

Микола не йняв віри своїм очам: але чорні брови ясно чорніли на дівочому лобі, а рум'янець на щоках було знать навіть при місяці.

— Десяцькі zostались коло куреня на варті на цілу ніч. Я знала, що в тебе нема ні шматка, ні скибки хліба, і оце привезла тобі хліба, води й риби.

І з тими словами вона поставила в Миколин човен тикву з водою, поклала хліб та рибу.

— Спасибі тобі, Мокрино! Яка добра в тебе душа! Чи пак батько знає, що ти тут? — спитав Микола. — Ні, не знає й не знатиме, бо я йому за це не скажу. Хіба ти скажеш...

— Навіщо мені казати... — непривітно промовив Микола.

— Як ти не скажеш, то я сама не признаюсь, хоч би мене батько замордував і вбив. Для мене

нема й не буде ніякої притичини, щоб одвідать тебе й нагодувати.

Микола догадався, що смілива Мокрина привезла йому харчі неспроста, і не знав, що й казати Мокрині.

— Чи вже ж ти не боялась сама плисти човном вночі? — спитав Микола.

— Не боялась, бо знала, що тебе знайду. А з тобою мені не страшно. Чого ти такий смутний?

— Нема чого мені веселим бути.

— Ти, певно, покинув батька-матір десь далеко. Тобі жалко за своєю стороною, шкода батьків.

— Мій батько вмер, — тихо обізвався Микола. Мокрина не насмілилась більше його розпитувати і промовила:

— Знаєш що, Миколо! Я тебе проведу в озеро через єрик в очерети. Там тобі буде безпечніше пересидіть лиху годину. Висмикни кішку та рушаймо в дорогу.

— А ти ж не наведеш на мене десятицьких? — з острахом спитав Микола.

Мокрина спашнула якось уся, усім тілом. Вона палко промовила:

— Не на те я тебе люблю, щоб виказувати або видати десятицьким.

Миколі стало ніяково, стало й жаль бідної дівчини, жаль її чорних брів і рум'янцю. Він трохи не вимовивсь, що він жонатий, але як глянув на пишні дівочі брови, на молоде палке лице, на хисткий стан, то його слово несамохіть задержалось на язичі. Мокрина сиділа з ним поруч, їх човни черкались боками. Він почував огонь од її гарячого лица, і краса степової дівчини причарувала його на той час при ясному місяцеві, ніби краса русалки.

Мокрина погнала свій човник до берега. Човен, як качур, полинув по воді. Микола поплив слідком за нею.

Вона повернула човен в один єрик, прокопаний в озеро, і вони попливли по озеру. Швидко зашелестів об човен густий оситняг, і Мокрина погнала човна між двома рядками оситнягу, ніби по канаві. Чисте, незаросле місце то зужувалось, то місцями розходилося, ніби озерце, то йшло між очеретами, неначе широка річка, потім знову зужувалось, крутилось на всі боки, а далі човен заплив в таке вузьке місце, що ледве сунувся між двома стінами високого, як ліс, очерету. Мокрина спинила човна.

— Сиди ж тутечки, Миколо, та жди мене. В це місце не потрапить сам батько, не то що пришелепуватий отой становий. Я буду привозить тобі харч і чисту воду, доки мине лихо.

Мокрина повернула свого човника назад.

— Прощай, Миколо! — промовила вона. Микола подав їй руку на прощання. Мокрина потяглася за його рукою, обвела свої гарячі, голі по лікті руки кругом його шиї і впила в його губи своїми повними, як вишня, гарячими, як жар, губами.

— Прощай, Миколо! Я тебе люблю й любити буду, хоч маю й пропасти. На добраніч! — промовила Мокрина, і Микола тільки тоді опам'ятався, як зашелестів десь гнучкий очерет.

— Боже мій, що зо мною діється? Нимидоро, моя голубко, моя безталанна ластівко! Чи вже ж оце я тебе мушу навек забути?..

Місяць високо викотивсь на небо, як здорове кружало, і заглянув в човен через високий очерет. Микола сидів немов дерев'яний, схиливши голову. Здавалось, що він був такий мертвий, як і той очерет, що понависав своїми китицями над його човном. Перед ним лежав цілісінький хліб і стояла непочата вода в тикві. Увесь той день здавався йому якимсь дивним сном, і в тому сні ніби впливала з моря зеленоока красуня русалка, причарувала його чорними бровами, поцілувала і знов впірнула в воду на морське дно, попідши його душу ласкою, пишними очима та гарячими поцілунками й обнімками.

Довго сидів Микола, похиливши голову, та думав про Нимидору. Вже перед світом він наламав очерету, накидав у човен, напився води, повечеряв і ліг спати. І йому все привиджувалось

широке море, вкрите білими хвилями й брижами; снилась ясна веселка на морі, а по тій веселці наче сходила до його Нимидора ніби по східцях, в стрічках та квітках, в червоних чоботях, в намисті та зеленій керсетці. Там, де веселка падала кінцем на море, там плавала Мокрина з зеленими кісьми з осоки і ніби ждала Нимидору, щоб потягти в страшне клекочуче хвилями море.

Мокрина опівночі вернулась до куреня. Батько вже куняв.

— Де це ти була так довго? — спитав в Мокрини батько.

— Поралась коло куреня та, вертаючись од криниці з водою, заблудила й довго блукала скрізь. Я вже сама не знаю, як я не потрапила на дорогу. Мабуть, мене нечистий водив.

— Мабуть, і справді нечистий водив тебе до півночі, — обізався батько. — Гляди лишень, Мокрино, другий раз не барись так довго.

Другого дня вранці Мокрина пішла додому, а ввечері знов прийшла до куреня, взяла хліба, риби й води і знов ввечері попливла човном у плавні, де сидів Микола.

— Чи й досі десяцькі стережуть? — спитав Микола в Мокрини.

— І тепер ночують коло куренів, ще й вранці навідувався скажений становий. Сиди, Миколо, нишком, доки вони поїдуть.

Мокрина знов промовляла до Миколи ласкавими словами, а Микола смутно обзивався до неї. Йому було й жалко молодої палкої дівчини, було жаль і гарячого кохання; але в його ніяк не повертався язик признатись Мокрині або хоч натякнути, що він жонатий і вже має дочку.

Мокрина знов пізно вернулась до куреня, знов сердився та лаяв її батько.

— Ти, Мокрино, неспроста приходиш пізно додому. Як мені й завтра опізнишся, то я на тобі поб'ю ломаку. Чи чуєш?

— Та вже ж чую: не позакладало мені вух, — обізвалась Мокрина, розсердившись.

— І де ти бродиш? Де ти волочишся? — спитав сердито батько.

— Я не бродила й не волочилася, а тільки одвезла човном в комиші бурлакам харчі та води.

Хіба буде добре, як вони згинуть од голоду.

— Чи всім возила харч, чи тільки одному? — спитав понуро батько.

— Та Миколі, коли сказати щиро по правді, — сміливо одказала Мокрина, неначе одрубала.

— Хіба ж ти не знаєш, що він не парубок, що він жонатий? — сказав батько.

— А хоч би й жонатий, що мені до того, — ледве промовила Мокрина, ніби для неї було байдуже за це: але вона почувала, що в її серце ніби шпигнуло ножем. Вона ледве встояла на ногах, вийшла надвір і залилась слізьми. І жаль, і горе, і кохання — все разом піднялось в її душі й неначе затопило всю її душу слізьми, як повіддя весною затоплює береги.

Тим часом десяцькі, нічого не діждавшись і ні за що не дізнавшись, поїхали додому. Мокрина насилу діждала вечора і, нікого, по своєму звичаю, не питаючись, побігла до човна і попливла до Миколи.

Микола вгледів її заплакані червоні очі і дуже здивувався.

— Чого це ти, Мокрино, плакала? Може, яке лихо трапилось? — спитав він.

Мокрина нічого не сказала на відповідь і тільки заридала. І сором, і горе було знать на її молодому лиці. Вона почервоніла, як намисто на її шиї, та все плакала. Микола був такий ласкавий до неї, так гарно дивився на неї! Вона і в голові не покладала, що він її не любить.

— Миколо! чи то правду казав мені батько, що ти жонатий?

Микола вмить все постеріг, і йому стало дуже шкода дівчини.

— Коли тому правда, — сказала Мокрина, сміливо підвівши голову, — то забудь свою жінку, забудь для мене, бо як не забудеш її, то я сама собі смерть заподію: я повішуся або втоплюсь, я запагублю сама себе; і сама не знаю, що я собі заподію, тільки не перестану тебе любити, поки й мого віку. Без тебе я не житиму, а тільки нидітиму. Я занидію і вмру без тебе.

Мокрина яро й якось дико блискала карими очима, але після тих слів похилилась на край

човна, мов гнучка очеретина, і заридала голосно, як плачуть малі діти. Микола бачив її маленькі руки з тонкими пальцями, що вп'ялися в криси човна, бачив тонку шию, де червоніли разки доброго намиста.

— Не плач, Мокрино! Що ж маємо робить? Знать, така вже божа воля.

Микола сидів мовчки, а Мокрина не підводила голови і тихо хлипала. Весь дівочий сором вернувся до неї. Їй сором було підвести очі й глянути Миколі в вічі.

В очереті стало тихо, як у хаті. Водяна курочка виплила з очерету і крутилась по воді трохи не коло самого човна. Дика качка вилась над плавнями, ляскала крильцями і впала в очерет коло самого човна, але злякалась, закахкала на все горло, наче крикнула з переляку, затріпала крилами і знов пурхнула між очеретом, наробивши шелесту.

Мокрина насилу підвелась, посиділа, затуливши очі рукавом, а далі промовила, наче нічого між ними й не було:

— Бери весло та правуй за мною. Тепер тобі можна вернутись до куреня: вартові зникли, од'їхали од куреня.

Мокрина сіла на човні, вхопила весло, одіпхнула ним полеглий очерет і посунула вперед свого човна. Микола поплив за нею. Вони пливли між очеретами, через озеро, і Мокрина не обернулась до Миколи, не заговорила з ним, не подивилась на його. Її міцна душа задавила в собі всі сльози, та не задавила свого безталанного кохання.

Мокрина знову пізно вернулась додому, батько знов накрив її мокрим рядном.

— І де ти в іродового батька волочишся! — з гнівом крикнув батько. — І чого ти ото ходиш до бурлаки?

— Ходжу тим, що його люблю. Лайте мене, бийте мене, а я все-таки його любитиму.

— Пху на твого дурного батька, на твою дурну матір! — крикнув батько, несподівано вилаявши самого себе й свою жінку. — Он до тебе восени прийдуть старосте. Готуй рушники.

— Як прийдуть, то й назад підуть, — сказала Мокрина і пішла на город.

Розпуджені поліцією бурлаки знову збіглись до куреня, знов почали ловить рибу. Починалась тепла тиха осінь. Забродчики попрочищали ерики, повикидали пісок і почали ловить кефаль. Пожирувавши на плавнях, кефаль вже почала вертатись в озера в море. Забродчики ловили її в ериках, заставляючи ерики очеретяними тинками.

Робота на чистому повітрі, на вольному морі здалась вербівцям багато легшою, ніж робота в сахарнях. Вони стали здоровші, веселіші, проворніші. Декотрі жонаті вербівці позабували своїх жінок і через десяток років поженились вдруге, заробили грошей, побудували собі вальковані хати й розпочали хазяйство. Акерманщина почала вкриватись українськими селами з садками й виноградниками.

Два вербівські бурлаки збудували коло отаманського хутора дві землянки і, поженившись, завели господарство. Потім десь узявся басарабський жид і поставив на городі вітряк. Над озером зачиналось українське село. Вербівці на сміх назвали село Вербівочкою, хоч у ньому не було вербової й гілки.

Микола вже зібрав грошей і хотів і собі ставити землянку. Йому так огидло бурлакувати, так забажалось осістись і оселитись на одному місці. Але в його все була думка вернутися коли-небудь додому, до жінки, до дочки. Та думка одбивала в його охоту завести оселю в далекій стороні й знов пхнула його в бурлацтво.

Раз восени, перед самою покровою, Микола сидів увечері над лиманом і одпочивав після роботи. Рибалки вже полягали спати. Микола взяв скрипку й розважав себе, граючи ті пісні, що Нимидора любила співати. Його думки літали далеко-далеко, понад Вербівкою, коло свого садка, коло свого двору, коло Нимидори. Коли це позад його щось зашелестіло; він оглянувся: то була Мокрина. Проти заходу блищали її темні очі, червоніло намисто на шії. Вона стояла, підперши

щоку долонею, й слухала його пісню.

— Грай, а я послухаю, — тихо промовила вона, — я вже давненько стою та слухаю.

— Мокрино! йди додому. Твій батько буде сердитись на тебе й на мене. Скаже, що я тебе зводжу з розуму, збиваю з пантелику.

— Про мене, нехай сердиться: за всі голови! Байдуже мені! Що ж маю робить, коли ти знехотя мене зводиш з розуму.

— Схаменись, Мокрино! Ти думаєш, що ти мене не зводиш з розуму? Та що ж маю робить, коли моя така доля.

Микола несамохіть задививсь на її тонкі брови, що чорніли, як шовкові шнурки; милувався її гарячим личком. На його дихнуло знов жаром тих гарячих уст, що були вп'ялися в його тоді, як він ховався в очеретах. Мокрина чарувала його тим огнем.

— Миколо, мій голубе сизий! — сказала Мокрина. — Чи зоря світає на небі, чи сонце грає, чи ніч вкриває землю, — думка про тебе тліє в моєму серці. Я вночі сплю, як ти мені приснишся, то душа моя аж звеселиться й заграє, як ластівка на сонці. Прокинуся, тебе нема, — і моє серце знов замирає. Я нігде не знайду собі поради. Чи місяць світить, чи сонце гріє, на моєму серденьку туга та печаль.

— Не дражни мене, дівчино, своїм щебетанням; не запагублюй надаремно мого віку, бо я й без того безщасний.

— Миколо, забудь свою жінку! Ти ніколи вже не вернешся додому; ти за неї забудеш. А коли ти мене любиш, то я піду за тобою хоч за сине море. Я ладна втекти звідсіля з тобою хоч і зараз.

— Чи добре ж воно буде? Чи годиться ж мені кривдить твого батька й матір?

— Нащо мені батько й мати, коли я тебе люблю? Очі твої карі, біда мені з вами! Як я на вас гляну, то й плакати перестану. Нащо ж ти запалив мою душу карими очима? — промовила Мокрина жалібно, обертаючись до Миколи і ламаючи руки. — Прийми, море, моє грішне тіло!

Мокрина кинулась до моря, неначе прудка коза. Миколу взяв жаль. Він побіг за нею назирці, вхопив її за руку.

— Подумай, дівчино, непоміркована й нерозсудлива, що ти робиш?

— Радніша б я думати, та вже й думок не маю; радніша б плакати, та вже висохли всі мої сльози.

— Голубко Мокрино! — промовив Микола, взявши її за руки. — Потривай! не губи своєї душі й краси. Я ж ніде не дінусь: буду тут служити. А хто знає, що далі буде, що потім трапиться з тобою.

Мокрина ніби знов ожила. Вона впала на Миколине плече й заплакала; заплакала тихими, як літня роса, слізьми.

Пізньою добою Мокрина вернулась на хутір, забувши сором, забувши за батька й матір і за все на світі. В її серці наче почала розвиватися весняна рожка й сповнила всю душу пахощами. Вона стала спокійніша. Ніхто не чув од неї ні пісні, ні жарту, ні веселого слова. Вона все сподівалась чогось, мала надію.

Микола довго стояв над морем. Хвиля тихо черкалась об берег і шелестіла, неначе ліс на тихому вітрі. Він заслухавсь, і йому здалося, ніби шелестять верби над Раставицею, над тією хатою, де спочивала Нимидора. А з його думки не сходило червоне личко Мокрини, її гарячі сльози і палке молоде кохання. Він дуже задумався, аж засмутився. Його душа заколивалася, як хисткий човен на хвилястому морі, та не надовго: міцна вдача перемогла це взрушення, перемогла серце і таки поставила на своєму.

Отаман полюбив Миколу й настановив його за крилаша, цебто за свого помічника; Микола з двома кодільничими глядів кодол, порядкував і правував усіма, як отамана не було дома. В добрі роки він чимало заробляв грошей, але багато їх зоставалось в шинках, а найбільше тоді, як усі

забродчики гуляли гуртом в місті напропалу.

А Мокрина все виходила до Миколи вечорами, все дивилась на його чорні брови та карі очі. Вона все ждала й сподівалась чогось.